

Covid-19 Pandemisinin Müzik Festivallerine Mekansal Etkisi: “Virtual Festival”

Ö. Ayça Boyacıoğlu*

Özet

Tarihsel süreçte yapılagelen festivallere göz attığımızda, mekânın müzik festivallerinin ayrılmaz bileşenlerinden olduğu, hem somut (fiziksel) hem de soyut kapsamda kullanılan “mekân”ın fiziksel yapısından festival içeriğine göre düzenlenmesine varıncaya dek kültürel, ekonomik ve toplumsal uzanımları olduğu anlaşılmaktadır. Böylelikle, mekân kavramının festivaler açısından zamansal ve fiziksel düzeyde birleştirici rolü dikkat çekmektedir. Ancak yaşamın her alanına giren yeni medya teknolojileri aracılığıyla, tüm müzik pratiklerinde olduğu gibi, gelenekselliğin taşıyıcısı atfedilen festivallerde de kanıksanmış olguların zamana ve koşullara uygun olarak dönüşüme uğradığını görmekteyiz. Bugün deneyimlenen Covid-19 (Yeni Koronavirüs Hastalığı 2019) küresel salgını, modern yaşamın temel alışkanlıklarını içinde bulunduğu çağın getirileriyle, sosyal hayatta özellikle müzik pratikleri üzerinden değiştirmektedir. Fiziksel mekânın ulaşmazlığı söz konusu iken, belirli festival organizasyonlarının sanal ortamda devam edebilmesi durumu; süreci görece katlanılabilir kılarken, var olan eğlence kültürünün de belirli oranda sürdürülebilirliğini sağlamaktadır. Bu sayede, canlı yayınlara gerçekleşen “Sanal Festivaller” için, organizasyon yapısındaki zamansal ve mekânsal birliktelikten söz edilebilir. Süreç içerisinde, festival ile özdeşleşmiş ve diğer zamanlarda alternatifini aramaksızın kullanılan mekânlara bağlılığın yok olduğunu aynı zamanda festival pratiğinin merkezleştiğini, sanal alan aracılığıyla gerçekleşen örneklerle bakarak söyleyebiliriz. Covid-19 Pandemisinin şimdiye dek kattığı deneyimler, sürecin müzik pratiklerine etkisinin pek çok açıdan analizini yapmayı mümkün kılmaktadır. Bu vesileyle; elimizdeki eşsiz seçenek olan interneti kullanarak, içinde bulunan durumu gözlemleyip, ön kritiğini yapmayı hedefleyen bu çalışma, netnografi yöntemini temel almaktadır. Bu çalışma ile hedeflenen; mekân kuramları ışığında, süreç içerisindeki “Virtual (Sanal) Festival” örnekleri aracılığıyla, yeni müzik pratiği alışkanlıklarını anlamaya

* Müzik Bilimleri ABD Yüksek Lisans Öğrencisi, Dokuz Eylül Üniversitesi, boyacioglu.ayca@gmail.com

çalışmak ve literatürde hızla ilgi gören bu çalışma alanında yer almaktır.

Anahtar Kelimeler: Merkezsizleşme, Mekân, Virtual Festivaller, Yeni Medya Teknolojileri, Covid-19 Pandemisi.

Spatial Effect of COVID-19 Pandemic Over Music Festivals: “Virtual Festival”

Abstract

When we glance at prescriptive festivals, space comes out to be an inseparable component of music festivals. In the historical process, and a notion to have cultural, economical and social dimensions from physical structure of "space", used both perceptibly (physically) and discretely, to have been adjusted according to the context of festival. Hereby, connective role of space concept from the point of festivals points out at temporal and physical levels. Nevertheless, through the instrument of new media technologies, that appears in every aspect of life, it can be seen that inured phenomena vary through time, in compliance with space and time, even for the festivals, ascribed as bearers of traditionalism, as in every musical practices. COVID-19 (Coronavirus Disease 2019) pandemic, that is experienced nowadays, is changing basic praxes of modern life, with bringings of recent times, in social life especially over musical practices. When inaccessibility of physical space is at stake, ability to continue of specific festival organizations on virtual platforms, not only makes the process relatively tolerable, but also keeps existing entertainment culture to be partially sustainable. Thus, temporal and spatial unity in organizational structure can be mentioned, for "Virtual Festivals" which broadcasted live. Looking at examples, realized via virtual field, we can daresay that dependence on space, identified with festival and used without looking for alternatives at other times, dissolves within the process and also festival practice is decentred. Experiences provided by COVID-19 Pandemic so far enable testing effects of process over musical practices on several counts. This study, that aims at observing and pre-criticizing the environment, using internet, our unique option, on this opportunity, grounds on netnography method. Trying to understand new musical practise habits, in the light of space theories, by means of "Virtual Festival" examples within the process, and taking part in this field, that draws attention in the literature at a fast pace, are targeted with this study.

Keywords: Decentralization, Space, Virtual Festivals, New Media Technologies, Covid-19 Pandemic

Giriş

Yakın dönemde modern insanın hayatına giren küresel salgın, hem fiziksel hem de düşünsel açıdan gündelik yaşamı başkalaştırmakta, kavram gündemini değiştirmektedir. İçinde yaşadığımız durum, günlük hayatın belki de hiç değişmeyeceğini düşündüğümüz yönlerini değiştirirken, şimdiye kadarki birikim ile erişim alanının sınırsızlığı çağında modern insanın sınırlarını mecburi olarak gütmektedir. Söz konusu virüs sebebiyle özellikle kentli modern insanların değişen başlıca etkili kavramının mekan olduğunu söyleyebiliriz. Temas sınırlılığı ile fiziksel alana dair yapılan düzenlemeler, hemen her sektörü farklı şekillerde de olsa etkilemektedir. Literatürde, postmodernizmle birlikte tanımlama çabalarına girilen ve üzerine tartışmaların görece yeni yaşandığı kavram olan mekan için; Covid-19 pandemi sürecinde görülen deneyimler, mekan kavramının dönüştüğünü ve kavrama ilişkin yeniden sorgulama ihtiyacı olduğunu göstermektedir. Yeni medya teknolojilerin her geçen gün modern hayatın içine biraz daha fazla girmesiyle, yaşanan pandemi deneyiminin de etkileri ile birlikte küresel akış son süratte seyir etmektedir. Mekan üzerinden bir yandan süreci yaşanabilir kılan yeni medya araçları, diğer yandan da fiziksel mekanın sönmüldüğü, sanal mekanın biricikliği zorunluluğuna dönüştürmektedir. Ayrıca, mekanın zamansal ve fiziksel birleştirici gücünün yeni medya araçlarının desteği ile sanal mekana aktarıldığını pandemi süreci içerisinde deneyimlemek, fiziksel bir merkeze bağlı kalma zorunluluğunu da ortadan kaldırdığını göstermektedir. Bu sebeple; yeni medya teknolojilerinin ilerlemesi, küresel bağlantılılığı artırması, aynı zamanda dünyanın pek çok farklı yerindeki ekonomik, kültürel ve siyasal olayların etkilerini, bireylere daha doğrudan biçimlerde yansıtmaktadır.

Şüphesiz büyük değişimler insanlığın her çağında mevcut fakat, içinde bulunan sürecin en önemli farkı; bugün yaşamın her alanına dahil edilmiş olan yeni medya araçlarıdır. Yeni medya araçlarına ulaşıldığı takdirde "ulaşılabilirlik" neredeyse ortadan kalkmaktadır. Salgın sürecinde vaka sayılarına dair verilerin açıklaması ya da devlet başkanlarının günlük düzenlemelere ilişkin açıklamalarının sosyal medya aracılığıyla aktarıldığını görmek, 1960'larda McLuhan'ın medya araçları üzerinden dünya için "küresel köy" tasviri, iyimser bir yorumlama olsa da hatırlara düşmektedir (McLuhan ve Fiore, 2005). Hal böyle iken, her türlü bilginin ağ içerisindeki yayılımı durdurulamaz bir süratle ilerlerken doğruluğu da sorgulanır haldedir. Hayatın her alanın da git-tikçe daha sıkı bağlarla bağlandığımız teknoloji ağlarına getirilen önemli yorumlara Manuel Castells ve Jan Van Dijk'i örnek verebiliriz. "Ağ Toplumu" kavramını ortaya atan Castells (2008), yeni iletişim teknolojilerinin bireysel iletişimi güçlendireceği ve toplumu heterojen hale dönüştürdüğü düşünceyle birlikte; bireylerin bu teknolojileri kendi çıkarları doğrultusunda kullanarak geleneksel örgütlenme biçimlerini değiştirebileceğini vurgulamaktadır.

İletişim teknolojileri aracılığıyla kendi ülke sınırlarını aşan bireyler için, “küresel vatandaşlığın” söz konusu olabileceğine de dikkat çekmektedir (Castells, 2008).

“Jan Van Dijk’a göre de bireysel, grupsal ve toplumsal olmak üzere her seviyedeki organizasyon yapısını karakterize eden sosyal ve medya ağları altyapısına sahip modern bir toplumu ifade eden ağ toplumu; toplumsal ilişkileri bedensizleştirerek gerçek sanallık kültürünü oluşturmaktadır (Jan Van Dijk’dan aktaran; Değerli, 2016: 68).”

Geçmiş, geleceği ve bugünü yorumlama biçimlerimizin farklılaştığı gözlemlenirken; tarihsel okumaların gözden geçirildiği süreçte, gündelik yaşam pratiklerimiz içerisinde önemli yer tutan müzik pratiklerinin değişimi ve bu değişimlerin toplumsal etkileri incelenmeye değer görülmektedir. Bu sebeple, oluşturulmaya çalışılan Avrupa kaynaklı müzikolog ve etnomüzikologların Covid-19 pandemi dönemi müzik pratikleri üzerine akademik araştırma ağı kurma girişimi, bu dönemin akademik çalışma alanlarına ciddi katkısı olacağına örnektir¹. Ayrıca müzik pratikleri üzerinden, psikolojik olarak da zorlayıcı bu dönemdeki dayanışma ruhunun, fiziksel olarak mesafe zorunluluğu durumunda sosyal medya üzerinden pek çok farklı örnekle sağlanma çabaları dikkate değer bir deneyimdir.

Çalışma, odaklanılan virtual (sanal) müzik festivalleri aracılığıyla; kültür üretimi ve aidiyet ile gelişen bir olgu olan mekanın, süreç içerisinde ne kadar sınırsız olduğu düşüncesiyle temellenmiştir. Bu vesileyle, metin içerisinde merkezileşme, yersiz yurtsuzlaşma, coğrafyanın sonu gibi küresel kavramlara da değinilecektir. Bu kavramlarla birlikte, gündelik hayatı doğrudan etkileyen kavram olan mekan ile, çağlar boyu sürekli devingen biçimde her koşulda varlığını sürdüren festival kavramlarının pandemi sürecinde gerçekleşen yerli ve yabancı müzik festival örneklerine bakılacaktır. Bu örneklerin hemen hepsinin sanal sanat alanının yegane aracı olan yeni medya teknolojileri ve sanat alanındaki yerine dair destekleyici kavramsal tartışmaya da değinilmiştir. Ayrıca, Covid-19 pandemi sürecinin müzik festivallerine etkisini kavrayabilmek adına, geçmiş pandemilere ve doğurduğu toplumsal etkilere kısaca yer verilmiştir. Süreç içerisinde yazılan bu çalışmada, Dünya Sağlık Örgütü’nün (WHO) pandemi ilanı ile 25 Mayıs 2020 tarihleri arasında sınırlandırılıp, imkanlar doğrultusunda “Covid-19” başlığı içeren, özellikle de kültür sanat ile alakalı haberleri ve akışları takibi ile arşivleme çalışmasından yardım alınmıştır.

¹ “Music in times of the COVID-19 pandemic: invitation to form a network of research projects.” (19 Mayıs 2020)

Url1< <https://www.surveymxact.dk/servlet/com.pls.morpheus.web.pages.CoreResponentCollectLinkAnonymous>

Mekan ve Merkezleşme

Mekan kavramıyla ilgili kısa bir literatür taramasında bile; bu kavramın ne olduğunu, nasıl algılanması gerektiğini, hatta nasıl adlandırılması gerektiğine ilişkin özellikle 1990'lı yıllardan sonra yoğun tartışmalar göze çarpmaktadır. Dilsel farklılıklardan dolayı, çeviri aktarımı da ayrı meşakkatli olan mekan (*Space*) kavramı Türkçede; uzay, uzam, boşluk, yer ve mekan şekillerinde geçmektedir. Kelimenin çoğunlukla anlamsal ilk aktarımı pozitif bilimlerden gelen kozmik alan şeklinde olsa da, artık sosyal ve düşünsel anlamda meşruluk kazandığı ortadır (Lefebvre, 2016: 21).

"Yerle mekanın farklı şeyler olduğu düşüncesi Batı'da nispeten yenidir ve başta Fransız düşünürü Henri Lefebvre olmak üzere çağdaş bazı yazarların eserlerine dayanmaktadır. Oysa biraz düşündüğümüz (ve az buçuk Osmanlıca hatırladığımız) takdirde görürüz ki bu fark, Türkçe'de çok eskiden beri mevcut. Zira "yer" sözcüğünün insanların hayat deneyimleriyle herhangi bir ilişkisi yoktur ama Arapça "olmak" kökünden türetilmiş olan "mekan" sözcüğü temelde "varolunmuş olan" demektir, yani bir varoluşun nesnesi söz konusudur. Örnekleme gerekirse, Merih gezegenin yüzeyi için "yer" deriz de "mekan" demek aklımıza gelmez, çünkü orada yaşayan orayı mekan edinmiş canlılar yoktur, öte yandan bir işyeri ya da bir ev için mekan kelimesini kullanmakta sakınca görmeyiz, çünkü bunlar yaşamla özdeşleşmiş, insanileşmiş yerlerdir" (Schick'dan aktaran Kılıç, 2009; 50,51).

İnsanın kültür üretimi ile anlamlandırılan mekan kaba bir çerçeveye ile; insanı belirli sınırlar ile çevreden ayıran ve içerisinde insanın eylemlerini sürdürebilmesine elverişli koşulları sağlayan bölge/alan olarak tanımlanabilir. Ancak, insan ile paralel şekilde devingen ve üretken yapıya sahip bu kavram, yeni örnekler itibarıyla ara ara ele alınmaya ve revize edilmeye ihtiyaç duymaktadır. Bu sebeptendir ki, yüz yılı aşkın süredir farklı ellerde farklı şekillerde gündeme gelmektedir. Mekanın topraktaki üretim, tüketim, mübadele, nüfus ilişkileri gibi coğrafi özelliklerine de odaklansak, geometriksel yapısına da odaklansak karşımıza iktidar ile bezenen sınır meselesi çıkmaktadır. Sınırların çizilmesi, belirlenmesi bir merkeze yani iktidara bağlı olması; Lefebvre'nin mekanın siyasallığı analizi üzerinden desteklenmektedir. Mekanı, üretimin bir sonucu olarak düşünen Lefebvre; heterojen yapıda, stratejik işleyen bir tarih ürünü şeklinde küresellik düzleminde analizini yapmaktadır (Lefebvre, 2016). Bugün özellikle yeni medya teknolojilerinin ilerlemesi ve küresel düzeyde toplumun başat araçları haline gelmelerinin getirisıyla, her türlü ekonomik, kültürel ve siyasal olayların etkileri, bireylere daha doğrudan biçimlerde yansımaktadır. Dolayısıyla; dünyanın farklı yerlerindeki bireylerin olaylardan etkilenme biçimleri farklı olsa da, o olayla ilişkilenecek için olayların gerçekleştiği mekanlarda fiziksel olarak bulunma gerekliliği ortadan kalkmaktadır. Bu durum da bizi, yukarıda bahsedildiği gibi mekan kavramını yeniden tartışmaya itmektedir. Mekan merkezli ilişkilerin ve etkile-

şimlerin ortadan kalkması “coğrafyanın sonu” ya da zaman-mekan uzaklaşması gibi unsurlar, “merkezsizleşme” ve “yersiz yurtsuzlaşma” kavramlarına değinmeyi gerektirmektedir.

Bireylerin veya toplumların içinde buldukları coğrafyanın sınırlarını çizmeleri durumu; aidiyet, barınma, savunma ve kimlik gibi unsurları besleyerek, iktidarı (merkezi) yaşatmaktadırlar. Bu sınırlar kompartmantalize olmuş biçimde akışkandırlar ancak, küreselleşmeye dayalı yok edilebilirler. Karasu'nun (2016) Hardt ve Negri'den devşirdiği *imparatorluk* örneği üzerinden çizilen sınırların esnemesi veya yok olması, özellikle ulusal ölçekteki merkezi (iktidarların) sınırların, toprağa/mekana bağlı olan yapıların giderek işlevsizleştiğinin, küreselleşme ile gerçekleştiğini görmek mümkündür. Mekanın üretimi için merkezin ayrılmaz parçası olduğunu söylemek de bu vesileyle boşa çıkmaktadır.

“...İmparatorlukta küresel iktidar yapıları söz konusudur, ancak bir iktidar merkezi yoktur. Toprak temelli bir iktidar merkezi yaratmadığı gibi sabit sınırları ya da engelleri de tanımaz. Sınırları olmayan, sınır tanımayan yönetim modeli olarak imparatorlukta merkez olmayınca, doğal olarak içerisi ya da dışarı da yoktur. İmparatorluk çağında üretim süreçleri toprağa ya da mekâna bağlı olmayı, dolayısıyla da fiziksel bir merkezi gerektirmez. Bir merkeze sahip olmayan, her bir parçanın özerk olduğu üretim süreçlerinin mekânsal kısıtlamalardan kurtarılması ile üretim ağı da merkezsizleşmiştir (Aktaran Karasu, 2016;29).”

Mekanın sınırlarının kalkması ile merkezsizleşme durumunun temel dinamiklerini oluşturan diğer olgu da yersiz yurtsuzlaşmadır. Sınırsızlaşmış mekanlar için sonuç olgusu olarak karşımıza çıkan yersiz yurtsuzlaşma hali; bir yere aidiyet kurma haline ilişkin yüz yüze paylaşım veya mekanda bulunma durumunun gerekliliğinin kaybolmasıdır. Böylelikle; sınırlar içinde kalan ilişkiler, kültürler arası forma dönüşmektedirler. Modernizmle birlikte, iletişim ve ulaşım teknolojilerinin gelişmesinin kazandırdığı küresel yapının yaygınlaşması hem toplumsal düzlemde hem de devlet örgütlenmelerinde yere dayalı etkileşimin aşınması ve mekanın yerelle kurduğu ilişkilerinin kopması, yersiz yurtsuzlaşması durumu yaygınlaştığı görülmektedir. Son yıllarda merkeze bağlılığın çözülmesi isnadlı tezlerin yoğunluğu dikkate değerdir. Bu tezler göre sınırsızlığın doğurduğu çeşitliğe, ekonomik ve toplumsal açıdan küresellik kazanabilmek ve dünya genelinde daha rahat akış sağlayabilmek için yersiz yurtsuz mekanlara ihtiyaç duyulmaktadır (Karasu, 2016).

Mekan kavramının pek çok disiplince farklı ele alınma biçimleri olsa da, çalışmanın öznesi Covid-19 pandemi süreci olduğu için çalışmada, sürecin katıklarıyla mekan kavramını yeniden düşünme çabası mevcuttur. Süreç öncesine kadar gündelik sosyal yaşantımızda; “Sokakta Hayat Var” söylemlerinin, salgın sebebiyle nispeten güvenli alan olarak belirlenen “Hayat Eve Sığar” çağrısına dönüşmesi mekan kavramına ilişkin sürece dair değişimin başlıca göstergesidir. Fiziksel mekanın ev ile sınırlanması sonucu yeni medya

teknolojileri aracılığıyla, her türlü (ev, iş, okul, sosyal hayat vd.) mekanın sınırsız olan sanal mekana aktarılması, pandemi sürecinin mekan kavramı üzerinden en çarpıcı çıktısıdır. Sürecin kavramsal arka planını oluştururken, ilerlemeden önce pandemi kavramına da değinilecektir.

Pandemi ve Toplumsal Etkileri

Etimolojisinde Antik Yunanca kökenli Pan *πav* yani bütün (all) ve demos *δημος* insanlar (people) anlamına gelen iki kelimeyi barındıran "pandemi" sözcüğü 2020 yılının başından bu yana güncelliğini korumaktadır. Çin'in Vuhan kentinde Aralık 2019 da ilk vaka tespiti yapıldıktan sonra, tüm insanları etkilemesi üzerine Dünya Sağlık Örgütü (WHO) Genel Sekreteri Tedros Adhanom Ghebreyesus, 11 Mart 2020 tarihinde Covid-19'u "Pandemi" olarak belirlendiğini ilan etmiştir². İnsandan insana doğrudan teması veya taşıyıcı kişinin bulunduğu ortamda nefes alıp vermesi, konuşması, hapşırması, öksürmesi ile virüslerin ortama dağılması söz konusudur. Ayrıca, havada ve çeşitli yüzeylere tutunabilen virüsler, ortam şartlarına göre bir süre daha hayatta kalabilmektedirler.³ Bu sebeple, Covid-19 virüsünün yayılmasına karşı alınan ilk aşamadaki temel önlemlerde; enfekte kişilerin karantinaya alınması, enfekte kişilerin temas ettiği kişilerin tespiti ve takibi, kişisel hijyenin artırılması vb. yer almaktadır. Bu önlem çalışmaları, henüz spesifik bir ilaç tedavisi veya aşısı bulunmayan bu virüs salgını ile mücadeledeki başarı oranını, vaka verilerine göre doğru orantıda seyretmesini sağlamaktadır.

Pandemiler; hastalık veya ölüme sebebiyet vermenin ötesinde, psikolojik, sosyal ve ekonomik olarak birçok açıdan toplumlarda önemli kalıcı izler bırakmaktadırlar. İnsanlık, pandemi kavramına yabancı değildir, tarihte pandemi örnekleri görülmüştür (Şekil 1). Yine Dünya Sağlık Örgütünün bildirimlerine göre, bugün devam etmekte olan iki pandemi (Hiv/Aids ve Covid-19) ile mücadele mevzubahistir. Ancak bu çalışmada odaklanılan nokta, Covid-19 pandemisinin toplum üzerine etkisi ve bu durumun doğurduğu özellikle kültür-sanat alanına dair örneklerdir.

² Basın açıklamasındaki verilen bilgiye göre; 114 ülkede 118 bin vakanın görüldüğü ve 4 bin 291 kişinin hayatını kaybettiğini açıklanmıştır.

Url 2 <https://www.youtube.com/watch?time_continue=450&v=mqAifiM7FJo&feature=emb_title

³ Salgına dair toparlayıcı morfolojik bilgiye buradan ulaşabilirsiniz.

Url 3 <https://en.wikipedia.org/wiki/2019%E2%80%932020_coronavirus_pandemic

Şekil 1 - Kronolojik olarak tarihteki önemli pandemiler.

Temas sebebiyle bulaşan söz konusu virüsün, alınan karantina önlemleri sonucunda uygulanan “sosyal mesafelendirme” yöntemi, günlük hayat için fiziksel koşulların sınırlarını zorlamakta ve toplumsal hayatı bütünüyle etkilemektedir. Bu yeni yaşam biçimi, bireylerin sosyal davranışlarını, dolayısıyla da toplumsal yapıyı dönüştürmektedir. Karantinayı deneyimleyen bireylerde, sosyal medyadan ve haberlerden gözlendiği üzere, evlerine kapanma halinde, ortaya bu süreçle birlikte eklenen “atıl bir zaman dilimi” çıktığı düşüncesidir. Birbirleriyle yeni medya teknolojileri aracılığıyla paylaşımlar yapan, dayanışma ruhunu taşıyan insanlar görüldüğü gibi; virüsün çıkış noktası olan Çin halkına yönelik nefret söylemleri şeklindeki tepkiler de görülmektedir. Geçmiş pandemi örneklerini ve olağan üstü durumları konu alan kitap, dizi ve filmlere bakmak, bu atıl zamanı bu süreçte erişime açılan veri tabanları üzerinden geçirmek veya dünyadaki ünlü müzeleri çevrimiçi şekilde sanal ortamda gezme deneyimi bu döneme özgün sosyal yaşam pratiklerine örnek teşkil etmektedir. Karantina sürecine ani bir geçiş yapan bireylerin, hayatta kalma dürtüsüyle stok yapma eğilimi ile market raflarında temel gıda ve ihtiyaçların dengesiz biçimde tüketilmesi oluşan toplumdaki panik ve güvensizlik hissiyatını açıkça göstermektedir. Her açıdan mücadele edilen sürecin ne kadar süreceğine dair çeşitli ön görüşler ve rapor çalışmaları yayınlansa da⁴, henüz aşı, tedavi edici ilaç ve kesin bitiş tarihi netlik kazanmamıştır.

Sanal Sanat Alanının Sundukları

Günümüzde örneklerine sıkça rastlanılan yeni medya teknolojilerini kullanan sanat projeleri; geleneksel sanat ve yöntemlerinden farklı olarak, sosyal ve sayısal verilerin ışığında teknolojiyle paralel biçimde gelişmektedir. Özellikle 2000’li yıllarla birlikte, çeşitli sanal veya dijital sanat örnekleriyle yeni yöntemler kazanılmaktadır. DAPTTF⁵ tarafından hazırlanan “Dijital Sanat ve Baskı Sözlüğü” (2005) ne göre, dijital sanat; “*bir veya daha fazla dijital işlem ya da teknoloji ile yaratılan sanat*” şeklinde tanımlanmaktadır. (Johnson

⁴ Harvard Üniversitesi 2022 ye kadar süreceğini ön gösteren rapor yayınladı (Kissler, S. M., Tedijanto, C., Lipsitch, M., & Grad, Y. ;2020).

⁵ Açılımı “The Digital Art Practices & Terminology Task Force” şeklindedir.

ve Shaw'dan aktaran Özel-Sağlamtimur, 2005, s.10) Kitlesele dağıtımın ve etki alanının geleneksel araçlara göre daha fazla yayılımının sağlanması yeni medya araçları ile gerçekleşirken, kitlelere yönelik içeriklerin yanında kişiye özel içerik aktarımı da mevcut olmaktadır.

Covid-19 pandemisi ile fiziksel mekanın sanal mekana aktarılması hali, yeni medya araçlarını temel iletişimin tek aracı haline getirmesi söz konusudur. Telekomünikasyon ağını güçlendiren yeni medya araçlarının sunduğu her türlü olanağın pandemi öncesine nazaran daha yoğun kullanıldığı çeşitli araştırmalarla aktarılmaktadır.⁶ Alınan önlemler sırasında ilk etapta tüm kademedeki okulların uzaktan eğitime geçmesini ve kamu ağırlıkta olmak üzere bazı iş yerlerinin de çalışanlarını uzaktan çalışma sistemine geçirmesinin olasılığı yeni medya araçları ve internet ağı ile sağlanmaktadır. Walter Benjamin (1995), sanat ve teknoloji üzerine, hala tartışılan makalesinde, "*Sanat eserinin tekniğın yardımıyla çoğaltılabilirliğı, kitlenin sanatla olan ilişkisini değıştir-mektedir*" (1995, s.62) şeklinde sanattaki teknolojinin avantajlarını ve dezavantajlarını değıerlendirmektedir. Benjamin yaşadıkları çağda internetin küresel ağ niteliğindeki işlevini deneyimlememiş olsa da bugün, kültür sanatta teknolojiye muhtaç kılınan durumu değıerlendirmede rehber niteliğinde değıerlendirilebilir. Pandemi ile birlikte evlere kapanma halinde müzik dinleme ve üretme üzerine neredeyse tüm pratikler sanal alana taşınmıştır. Bu durum ise, Benjamin'in sanat yapıtının tekniğın yardımıyla çoğaltılabilirliğı, kitlenin sanatla olan ilişkisini değıştirdiğı ve kendi çıkarları doğrultusunda farklı bir aura ile deneyimlenmesine örnek teşkil etmektedir. Özellikle sosyal medya araçlarıyla sürerliliğı sağlanan müzik pratikleri, süreç içerisinde sanat yapıtının yani konserlerin biriciklikten toplu dağıtım haline gelmeleri ve konserlerin auralarından kaynaklanan "buradalık" ve "şimdilikliğı" oluşturan gerçeklik duygusunu dönüştürme uğrattığını Benjamin'in ışığında söyleyebiliriz. Sosyal medya üzerinden izlenen konserlerin, aracı olan kullanıcı hesapları ile aktarılan konserleri Aura'sını yitirmiş olan sanatsal ürüne dönüştüğünü ve yeni medya araçlarının manipülatif kullanılmasıyla yapay bir kültür yaratılmaktadır (Benjamin, 1995). Günümüzde deneyimlenen süreçte yeni medya araçları ile yürütölen kültür-sanat organizasyonlarına katılım, kullanıcıların sosyal açıdan rahatlatma ve dayanışma ihtiyacını gidermektedir. Kendi zevklerine uygun etkinlikleri kolaylıkla takip edebilen kullanıcılar, internet bağlantı kalitesine göre canlı ya da kayıtlı akış kalitesi de değıştirdiğı sosyal organizasyon platformlarında yorum yazabilme seçeneğı açık ise, "isteyene istediğini yazabilme özgürlüğünü" de sunulmaktadır. Bu sayede fiziki konserlerde ulaşılması güç olan müzisyenlere sınırlı oranda da olsa mesaj iletme hakkını

⁶ OMD Türkiye'nin aktardığına göre 1-24 Mart 2020 tarihlerinde Türkiye'de internette ortalama günlük 7 saat, sosyal medyada ise 3 saat geçirilmektedir. (OMD Türkiye'den aktaran; İKSV "Pandemi Sırasında Kültür Sanatın Birleştirici Gücü ve Alanın İhtiyaçları" Raporu 27 Nisan 2020)

dinleyicilere vermektedir. Sosyal medya üzerinden yeni medya araçlarıyla aktarılan etkinlikler için bu durum, organizatörler, müzisyenler ve araştırmacılar için kullanıcı geri bildirimini niteliği sunmaktadır.

Covid-19'un Müzik Pratikleri

Pandemi sürecinde toplumun ilk tepkilerinde, durumu idrak etmeye çalışma ve bununla birlikte evde geçirilecek olan yeni yaşam biçimine hazırlık görülmektedir. Toplumun her aşamasında hazırlıksız yakalanılan bu duruma geçişteki, gerek teknik altyapı yetersizliği gerekse ekonomik güvencesizlik sorunları ilk göze çarpan temel sorunlar olmaktadır. Vakaların görüldüğü başlıca ülkelerden gelen ilk günlere dair fotoğraflarda, marketlerdeki temel ihtiyaç raflarının yağmalanırçasına boşaldığı görülmektedir. Bu demek oluyor ki, böyle bir olağan dışı yaşanan durumda bireylerin temel ihtiyaç hiyerarşi listesinde kültür-sanat ilk sıralarda yer almamaktadır. Ancak, yine bu süreçte evlere kapanan insanlığın, sosyalleşme ihtiyacını da çeşitli kültür ve sanat araçlarıyla gerçekleştirdikleri görülmektedir.

Covid-19 pandemisi ile; cafe-restaurant gibi toplanma alanlarının kapatılması, konser salonlarının, sinemaların kısacası her türlü fiziksel kültür sanatın işlendiği mekanların kapatılması, yeni eklenen “atıl süreyi” değerlendirmek ve sosyalleşebilmek adına bireylerin dijital platformlara süreç öncesinden daha fazla ilgi göstermesine sebep olmuştur. Fiziksel mekanın ulaşılmazlığı söz konusu iken, yeni medya teknolojilerinin kullanımı ile kimi kurumların organizasyonlarının sanal ortamda devam edebilmesi durumu; kurumların kimliklerini ve var olan eğlence kültürünün belirli oranda sürdürülebilirliğini sağlamaktadır. Küresel salgının dönüşüme uğrattığı sosyal pratiklerimizde keşfedilen yeni araçlar veya yöntemler; alışılmış sosyal ilişkileri yeni bir bağlam ve mekansallıkla devam ettirme çabası, dayanışma duygusunu güçlendirmeye katkı sağladığını da göstermektedir.

Pandemi süreciyle keşfedilen veya bu süreçle beraber kullanımı artan örneklerin, özellikle müzik pratikleri üzerinden sıralanışı aşağıdadır.

- Öncüsü İtalya’da gerçekleşen ilk toplumsal etkinin örneği “Balkon Konserleri”.
- Instagram, Facebook ve Youtube üzerinden canlı yayın olarak konserlerin düzenlenmesi.
- Festivallerin sanal ortama aktarılması.
- Online müzik eğitimi.
- Sınırlı ücretsiz erişime açılan müzik uygulamaları (Steinberg #Stay-Home Elements Collection vb.)
- Zoom aracılığıyla canlı ya da kayıtlı konserler, müzisyen provaları.
- Veri tabanları ve ünlü müzik arşivleri erişime açıldı (Operalar, müzisyen belgeselleri, kütüphaneler vb.)
- Eski konser kayıtları kamuya açıldı (Berlin Filarmoni, Metropolitan

- Opera, Royal Opera House, Zorlu PSM, İKSV vb.)
- Müzik listelerinin paylaşımı ile oluşan ağ⁷.
 - Türkiye’de 23 Nisan ve 1 Mayıs kutlamaları kapsamında camlardan eş zamanlı marş söyleme deneyimi.
 - Müzikoloji ve Müzik alanında E-sempozyum, e-konferans ve online söyleşiler.
 - Müzisyenlerle sanal ortamda düzenlenen görüşmeler.
 - Müzik alanındaki akademik camiada görülen online tez savunmaları.
 - Online partiler.
 - Müzisyen “challenge”ları.
 - Instagram canlı yayın ile düzenlenen, genç müzisyenlere yer veren “açık mikrofon” programları.

Bu deneyimler, müziği kapsayan tüm pratikler için olumlu katkıları; yeni medya araçları sayesinde daha fazla katılımcıyı kapsayabilmesi veya uzakları yakın etmesi gibi dayanışmanın küresellik kazanması üzerinden değerlendirilebilir. Pandemi süreci öncesi biletlerini yüksek fiyatlara edinilebilecek kurumların, konser arşivlerini kamuya açmaları bu kapsayıcılığı desteklemektedir. Fakat bu durumun doğurduğu olumsuz tarafları da göz ardı etmemek gerekmektedir. Salgın sürecinden olumsuz yönde ilk etkilenen sektörlerden biri de kültür-sanat/eğlence sektörü olmuştur. Türkiye’de gerçekleşen şimdiye kadar diğer olağanüstü hallerde (deprem, şehit, bombalar/güvenlik vb.) olduğu gibi, pandemi sürecinde de iptal edilen konserlerin müzik piyasası emekçilerine ekonomik yönden olumsuz etkisi büyüktür. Konser, Düğün gibi müzik emekçilerinin en yaygın çalışma alanlarının bulunduğu etkinliklerin iptali ile birlikte; sokağa çıkmanın sınırlılığı, sokak müzisyenlerini ve gezici/çingene müzisyenler gibi gündelik çalışan müzik sektöründekileri güvencesiz bir duruma sokmaktadır. İçinde bulunan zorlayıcı dönemi atlatabilmek adına, Türkiye’deki bazı müzik ve sahne emekçileri sosyal medya paylaşımları ile gerçekleştirdikleri destek çağrıları⁸ bu durumu örnektir. “Madem koşulları değiştiremiyoruz, ayak uydurmalıyız” düşüncesiyle sarılan yeni medya teknolojilerine uygun içerik üretimi, internetteki bu deryaya ulaşılabilmemesiyle söz konusu olması, çelişki yaratmaktadır.

Festival Mekanları

Festivallerin, mekan kavramı gibi çağlar boyu insanlık ile paralel devingen biçimde farklı şekillerde varlıklarını sürdürdüklerinden daha önce bahsedilmişti. Bununla birlikte, Covid-19 pandemi süreci içerisinde mekan kavramı

⁷ Url4<<https://docs.google.com/document/d/1o8Vd4T4dkjged2tX19sdDIEsBbuAnYVpbcLY6ncAnbQ/edit#heading=h.nrvkvgvmmn4>

⁸ Url 5< https://www.youtube.com/watch?time_continue=2&v=hwECQBajCD0&feature=emb_logo

gibi festival kavramının da gözden geçirilmesi gerekliliği düşüncesiyle temellenen bu çalışmada, festivalin morfolojik yapısına göz atmak faydalı olacaktır. “Festival nedir?” diye hatırlayacak olursak; periyodik bir zaman diliminde tekrara, ortak bir ideoloji veya kimliğe ve bir temaya ihtiyaç duyan sosyal etkinlikler bütünü olarak tanımlayabiliriz (Falassi, 1987). Festivalin, farklı tanımlamalarına ve örneklerine bakıldığında günümüze kadar uzunca bir zaman değişmeyen ya da benzerlik gösteren anlamı ile birlikte niteliksel özellikleri mevcuttur. Günlük kültür üretiminin dışı vurumundan, kültürel mirasın taşıyıcısı rolleriyle birlikte pazarın belirli bölümlerinin ihtiyacını karşılayan ve aynı zamanda sosyalleşme aracı olan bu etkinlikler, zaman içerisinde farklı formal yapılarla karşımıza çıkmaktadır. Başlangıcı itibariyle görülen festival örneklerinin yapısının, yaklaşık 20. yüzyıla kadar geleneksele bağlı biçimde işlendiğini söyleyebiliriz. Bir etkinlik türünün festival olabilmesi için öncelikle, o etkinliğin (en azından düzenlenen alan için) günlük yaşamın sürdürülebilirliğini etkilemesi ve rutini bozması gerekmektedir. Ayrıca, festivalin geleneksel yapıya kavuşturan en temel unsurlardan biri de periyodiktir.

Festival kavramının hem eylemsel hem de düşünsel açıdan ayrılmaz parçası olarak mekan kavramını düşünmek gerekmektedir. Başta mekanı fiziki olarak değerlendirirsek, festival etkinliğinin daha aktif kılınması için, mekanın kullanımının etkin olması gerekmektedir. Atmosfere bağlı mekansal değişimler göz önüne alınarak teknik düzenlemeler yapılmalıdır. Etkinlik içeriğine bağlı değişen alt yapısal tasarımlar (sahne düzenlemeleri, yeme-içme yerleri, tuvalet, info desk (bilgi masası), ulaşım düzenlemeleri vb.) yapılmalıdır. Festival etkinliği içeriğinde çok sayıda farklı unsuru barındırdığı için tüm bunları organize etmek profesyonelliğe ihtiyaç duymaktadır. Böylelikle, etkinliğin akışımı ve içeriğindeki uyumu sağlayabilmek adına sistematize olup profesyonellik çabası taşıyan ekiplerce yönetilmelidir. Dolayısıyla, bu etkinlik biçiminde spontanelik söz konusu değildir, planlı olmak esastır. Geçmişte geleneksel festival örneklerine bakarak festivalleri; kentin kültür ekonomisi için önemli gösterim, yeni ürünlerini deneyimleme, sanatın gelişmesine katkı sunma ve sürdürülebilir kılma mekanizması olarak değerlendirebiliriz. Festivaller, zaman ve mekanın yeniden üretildikleri alanlardır ve mekanın psikolojik/duygusal etkisi organizasyon için önem taşımaktadır. Gerçekleştirildikleri mekanda toplumsal ve fiziksel etkileşimi sağlarken, ekonomik canlılığa da katkıda bulunurlar. Buldukları yerellikteki üretime katkıda buldukları için, temasal ürünle birlikte mekana da hafıza açısından etkilemektedir. Geleneksel festival kavramından aktarılan bir diğer mekansal özellikte; festival alanını terk etmemek ve o alanı dinamik kılmaktır. Bu sayede festival etkinliğinden katılımcılar da, çalışanlar da organizasyondaki etkileşimi artırıp daha fazla verim alabileceklerdir. Ancak, mekanı değerlendirirken kavramın festivallerle yeniden üretiliyor olmasını her koşulda toplumla etkileşim halinde olduğu düşüncesine göre dönüşüme uğrayabildiğini unutmamak gere-

kir. Ayrıca festivaller için de müziğin; planlanmış bir toplumsal mekandaki herhangi bir işaretleyici olmanın ötesinde, mekanı oluşturan ve dönüştüren bağlamlar oluşturma gücüne sahip bir olgu olarak düşünülmelidir (Stokes, 1994). Günümüzdeki modern festival örneklerine bakıldığında, kentleşme ve gündelik yaşamın değişen ihtiyaçlarının doğurduğu sebeplerle, farklılık gösteren örnekler olsa da festival kimliğinin devam ettiği gözlemlenmektedir. Özellikle yaşanan son etkileyici örnek olarak Covid-19 pandemisinin getirdiği yeni festival alışkanlıkları bu bağlamda incelenmektedir. Süreç ile karşımıza çıkan örnekler, sanal alana aktarılan festivallerin; yalnızca mekan açısından değil, aniden sürece dahil olan bu etkinlikler, festival kavramındaki planlı ve periyodik yapıyı da dönüşüme uğratmaktadırlar.

Virtual Festival Örnekleri

Covid-19 pandemi sürecinin kültür – sanat alanı içerisinden dikkate değer örneklerinden birinin, müzik pratiklerinin sanal mekana aktarılması üzerinden gerçekleşen; sanal (*virtual*) festivallerdir. Sanal alanın sürecin başat festival alanı haline dönüşmesi, zaten değişmekte olan mekan ve festival kavramına dair belirginleşen yeni festival biçimleri, süreç içerisinden incelenmeye değer en çarpıcı çıktılardandır. Yukarıda da tartışıldığı gibi, sürecin genel olarak kattığı tartışmalar; mekan, festival ve yeni medya üzerinden örnekleri yeniden düşünmek şeklinde değerlendirilmelidir. Covid-19 pandemisinin sanal festival örnekleri olarak süreçte gerçekleşen ya da programı kesinleşen yerli ve yabancı müzik festivallerinden en belirgin örnekleri ele almaya çalıştığım çalışmada; süreci daha verimli değerlendirmek adına, şimdiye dek görülen yerli ve yabancı, farklı açılardan ele alınabilecek örnekleri incelemeye gayret gösterilmiştir.

Dünyadan ve Türkiye’den olmak üzere iki ana biçimde toplanılan örnekler incelenmeye başlanmıştır. **Sürecin etkilediği Türkiye’den örnekleri sıralayacak olursak;**

- Geleneksel yapıda gerçekleşen 24. Uluslararası Ankara Caz Festivali, önceden planlandığı tarihlerde, ilk defa denenmek üzere sanal platforma (youtube kanalına) aktarılarak gerçekleşmiştir.
- 6.sı gerçekleşen Adıyaman Uluslararası Müzik Festivali (Adumfest) bu yıl sanal platforma aktarılarak, youtube kanalı üzerinden gerçekleşmiştir.
- Sürecin başlangıç aşamasında sanal alana dahil olan yeni bir festival de, Evde Kal Fest. oldu. @kendinehas adlı instagram hesabı üzerinden canlı yayın konserlere ek olarak, IGTV üzerinden yayınlanan kayıtlar hesap üzerinde kalıcı hale gelmiştir.
- Akbank Sanat, Zorlu PSM ve İş Sanat gibi kurumlar sanal platformlarında canlı dinletiler düzenleyip, daha önce yapılmış olan konserlere dair kayıtları bu vesileyle erişime açmışlardır.

- İksv Caz Festivali, İksv Müzik Festivali, İksv Avrupa Caz Festivali ve Müzik Festivalleri salgın sebebiyle ileri tarihlere ertelenmiştir.
- İksv Caz Festivali her ne kadar fiilen gerçekleştirilemese de, festivale dair süreç içinden “Vikimaraton: Türkiye’den Caz Müzisyenleri” adlı bir sanal yarışma gerçekleştirilmiştir.
- İksv Müzik Festivali kapsamında, salgının etkisinden olumsuz etkilenen klasik batı müzisyenlerine yönelik bir destek fonu açıklanmıştır. Koşulları sağlayan ve seçili jürinin belirlediği müzisyenlerden, kısa süreli bir performans videosu istenip sonucunda, 1000tl destek verileceği açıklanmıştır.
- Popsav ve YoutubeTr iş birliği ile gerçekleşen online müzik festivali, pek çok sanatçının ve iş birlikçinin katılımıyla, Youtube kanalları ve çeşitli tv kanalları aracılığıyla aktarılmıştır. Etkinlik ile toplanan yardım, küresel salgından dolayı işsiz kalan müzik emekçilerine, orkestra elemanlarına, sesçilere, ışıkçılara ve rodilere yönelik olduğu açıklanmıştır.
- 2019 yılında “sıfır atık” düşüncesiyle yola çıkan Festtogether festivali, 2020 yılında Covid-19 salgını sebebi ile ortaya çıkan ihtiyaçları desteklemek amacı ile konserler ve sohbetlerin yer alacağı bir Youtube festivali düzenlenmiştir. Destekler, internet üzerinden devam etmektedir.
- 2017 yılından bu yana düzenlenen elektronik müzik festivali Bigburn’ da pandemi sürecinde ilk kez Bigburn Digital adıyla, sanal alana aktararak gerçekleştirilmiştir.

Dünyadaki örneklere bakacak olursak;

- Her yıl büyük etki yaratan Burning Man Festivali 2020'de Black Rock City'yi sanal bir ortama taşıyacağını açıkladı.
- Sürece özel düzenlenen One World: Together At Home tek günlük online festival; Global Citizen ve WHO iş birliği ile pek çok sanatçının katılımıyla gerçekleşmiştir.
- Dünyaca ünlü caz festivali olan Montreux Caz Festivali kendi arşivini süreç kapsamında kamusal erişime açmıştır.
- Haziran ayının sonunda bu yılın programı gerçekleşmesi planlanan Montreal Jazz Festivali Covid-19 salgını sebebi ile iptal edilmiştir.
- Kaliforniya'da gerçekleşmesi planlanan geleneksel Coachella Festivalin bu yılki programın Ekim ayına ertelendiği duyurulmuştur.
- İskoçya'da Calvin Harris, Dua Lipa, Harry Styles ve Camila Cabello gibi isimleri ağırlaması planlanan BBC Radio 1 Big Weekend Festivali, sanal ortama aktararak gerçekleştirilmiştir.

- Her yıl plak ve müzik kültürünün önemli ayağı olan Record Store Day, küresel salgın sebebiyle 20 Haziran'a ertelenmiştir.
- Barcelona'nın ünlü müzik buluşması olan, Primavera Sound Festivali Haziran ayının başından, Ağustos sonuna ertelenmiştir.
- Kopenhag'da düzenlenen Distortion Festival ise Ağustos sonuna ertelendiğini açıklamıştır.
- Glastonbury Festivali, Tomorrowland, Miami Ultra Müzik Festivali, Roskilde Festivali, Download Festivali gibi dünyaca ünlü ve geniş katılımlı festivaller de şimdiye kadar ulaşan bilgilere göre, bu yıl için festivalleri iptal ettiklerini açıklamamışlardır.

Şimdiye kadar yapılan festivallerde dinleyici ve müzisyen katılımı en geniş olan dünyadan ve Türkiye'den iki festival olarak; One World : together at home ve Festtogether⁹ örneklerini verebiliriz. Yapı bakımından birbirine benzeyen festivaller Youtube kanalı üzerinden aktarılıp; One World WHO için, Festtogether da pandemi sürecinde oluşturulan Türkiye'deki ihtiyaç listesine yönelik yardım toplamaktadırlar. Siber güvenlik şirketi Kaspersky'nin açıkladığı rapora¹⁰ göre dünyaca ünlü DJ'ler üzerinden sanal alanda aktarılan bazı parçalar içerisinde zararlı dosyaların gizlendiği keşfedilmesi durumu, sanal alana aktarılan etkinliklere dair kullanıcılar için ayrıca bir endişe teşkil etmektedir. Ayrıca, bu festivallerin kaliteli aktarımı için iyi bir internet erişim ağının yanı sıra, iyi bir kulaklık/ses sistemi veya aktarıcı araçlara ve uygun alana ulaşılması gerektiği de belirtilmelidir.

Sonuç

Gelişmekte olan yeni iletişim teknolojilerinin fiziki olarak çeperlediği bu çağda, yeni medya araçlarının sosyal yaşamı da etkilediği, hatta dönüştürdüğü açıktır. Yeni toplumsal ilişki ve iletişim biçimlerimiz, her geçen gün zamanın teknolojik ve sosyolojik olgusuyla değişmektedir. Tarih içerisinde mekan kavramının ve ona atfedilen anlamların da sabit değil, devamlı oluşum içerisinde kendini yenileyen bir yapıda olduğu görülmektedir. Kavram ve yapı bakımından kapsayıcılığıyla, çağlar boyu etkili kültürel üretim biçimi olan festival kavramının; devingen özelliği sayesinde bugünün koşullarına uygun biçimde kabuk değiştirerek varlığını koruduğunu deneyimlemekteyiz. Tüm bu kavramları gözden geçirilmesini sağlayan bir deneyim olarak, Covid-

⁹ Yapı bakımından açıklayıcı olması bakımından Festtogether festivalinin tanıtım video linkini ekliyorum.

Url 6< https://www.youtube.com/watch?time_continue=1&v=DmbHGA3Iql4&feature=emb_title

¹⁰ Url 7<https://usa.kaspersky.com/about/press-releases/2020_kaspersky-reveals-top-dj-names-used-to-hide-malware

19 pandemi sürecinin kültürel göstergesi olan “Virtual Festivaller” incelenmiştir. Günün her türlü teknolojik imkanını değerlendiren bu sanal ortam festivalleri; incelendiği üzere festival ve mekân kavramına anlamsal katkılar sağlamaktadır. Sürecin gösterdiği festival örneklerinin kavramsal en önemli çıktısı da; fiziksel mekânın ulaşılamazlığı durumunda yeni medya araçlarıyla akışın devamlılığı sağlanırken, fiziksel mekânı yok etme girişimi olarak nitelendirilecek merkezsizleşmedir.

Şimdiye dek görülen örneklerin gösterdiği üzere; çoğunlukla diğer zamanlarda görece ulaşılmaması güç ve pahalı biletlere sahip festivallerin, sanal alana aktarılıp, daha “ulaşılabilir” olması dinleyiciler açısından sevindirici olsa da, sürecin uzaması halinde sanal etkinliklerin biletli ticarete dönüşme ihtimali akıllara takılmaktadır. Gerek önceden planlanmış festival organizasyonlarının sanal alana taşınması, gerek se süreç içerisinde keşfedilip, süreç için bizzat üretilmiş sanal alana dair örnekler; müzisyenler açısından da görece işlerini devam ettirebilmelerini ve “piyasadan silinme” durumlarını kontrol altına almayı sağlamaktadır. Organizasyonların sürerliliğini sağlayan bu etkinlikler; fiziksel koşulların sınırlandığı pandemi sürecinde, hem müzik üreticileri (müzisyenler) hem de dinleyiciler için, ancak yeni medya araçlarına ulaşabildiği takdirde endüstri içerisinde konumlandıkları bir düzen oluşmaktadır. Henüz aktarıldığı araçlara ulaşılabilindiği takdirde kamuya açık olan çoğu örneği yalnızca kültürel bir hizmet olarak görmek eksik ve romantik bir düşünce olarak kalacaktır. Örneklerin aynı zamanda, endüstriyel işleyişin dönüşüme uygun biçimde konumlandırılabilmesi küreselleşme refleksivitesini gösterdiğine de değinmek gerekmektedir. Yine Benjamin (1995) ışığında süreçteki örnekleri değerlendirecek olursak; yardım sebebiyle organizasyonlara bağış toplanması veya bilet satılması, müzik pratiğine içkin bu deneyimlerin endüstri içerisinde varlığını korumasını sağlarken, içinde bulunan pandemi sürecini kullanarak organizasyonların meta haline gelmesi söz konusu olacaktır. Yeni medya araçlarının tekelliği ve müzik pratiklerinin varlığını bu araçlara mahkum kılınması durumu, kapitalizm kitleleri bu araçlara sahte ihtiyaçlar yaratmasıyla ilişkilidir. Bu sebeptir ki, bugün müzik pratiklerinin varlığı yeni medya araçlarına uyum sağlanabildiği takdirde korunabilmektedir.

Normalleşme çalışmaları başlasa da, eğlence sektörü için sınırlamaların süreceği ve yeni düzenlemelere gidileceği öngörülebilir. Tüketicilerin daha izole bir hayata yönelecekleri ve organizasyonlara katılan insan sayısının azalacağı veya uzun süre evlerinde kalmış olan bireylerin kendilerini dışarı atıp eğlenecekleri ihtimaller dahilindedir. Deneyimlenen sürecin kattığı olumlu ve olumsuz durumlar ayrıca bir tartışma konusu olabilecekken; toplumsal ilişkiler bağlamında odaklanılan noktada, süreç içerisinde sınıfsal farklılıkların keskinleştiği çıkarımını yapmak güç değildir. Pandeminin herkese eve kapanma halini yaşatması, her evin eş koşullara sahip olduğu anlamına gelmemektedir. Bu düşünceler doğrultusunda çalışmanın, tarihte bir kırılma yaşa-

tan bu deneyim için hatırlatıcı ve sürecin ilerisine dair yol gösterici olması hedeflenmiştir.

Kaynakça

- Aydoğan, F., & Kırık, A. M. (2012). Alternatif Medya Olarak Yeni Medya. Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, (18), 58-69.
- Bahadır, E. (2014). Mekan Tasarımlarında Kimlik Oluşum Süreçleri ve Yersizleşme Kavramının İrdelenmesi (Master's thesis, Hacettepe Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü).
- Baran, H. (2019). Sanal Gerçeklik Donanımları ve Yazılımlarının Dijital Sanat ve Sosyal Medya Üzerindeki Etkileri. The Journal, 12(67).
- Bostan, S., Erdem, R., Öztürk, Y. E., Kılıç, T., & Yılmaz, A. (2020). The Effect of COVID-19 Pandemic on the Turkish Society. Electron J Gen Med. 2020; 17 (6): em237.
- Canpolat, A. G. E. (2014). Küreselleşmenin İzini Foursquare'de Sürmek. Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi, (19), 65-84.
- Castells, M. (2008). Kimliğin Gücü, Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür. Cilt 1, çev. Ebru Kılıç, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Değerli, A. (2016). Ağ Toplumunun İletişimi Ekseninde Yerel Yönetimlerin Sosyal Medya Kullanım Düzeyi: Kadıköy Belediyesi Örneği. Öneri Dergisi, 12(46), 63-80.
- Falassi, Alessandro. 1987. Festival: Definition and morphology. Time out of Time: Essays on the Festival, 1-10. University of New Mexico Press.
- Harvey, D. (2012). Postmodernliğin Durumu (6. Baskı). Çeviren: Sungur Savran, İstanbul: Metis Yayınları.
- İksv. (2020). Pandemi Sırasında Kültür-Sanatın Birleştirici Gücü Ve Alnın İhtiyaçları. Ortak Politika Raporu. 27.04.2020.
- Karasu, K. (2016). Topraktan Bağımsızlaşma ve Merkezisizleşme Tartışmaları Çerçevesinde Kamu Örgütlenmesi. Memleket Siyaset Yönetim (MSY), 30.
- Kılıç, Savaş (2009) "Uzay mı? Uzam mı? Peki Mekan Ne?" Cogito 59: (48-60).
- Saygıner, İ. (2014). Yeni Medya Ortamlarında Ağlar Oluşturan Toplumsal Hareket Deneyimleri. Elektronik Mesleki Gelişim Ve Araştırmalar Dergisi, 2(2), 97-112.
- Stokes, Martin, editor (1994). Ethnicity, identity and music: the musical construction of place. Oxford: Berg.
- Virilio, P. (2003). Enformasyon Bombası, çev. K. Şahin, İstanbul: Metis Yay.
- Yetişkin, E. (2016). Sosyal medya ve sıradanlaşan gözetim. A. Çağlar Deniz & A. Banu Hülür (Der.), içinde, Yeni medya ve toplum: Disiplinlerarası yaklaşımlar, 21-56.
- Çağan, K. (2007). Değişim VE Postmodernlik: Zaman ve Mekan Bağlamında İletişim Araçları ve Anlamları. Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, (17), 135-146.
- Özel Sağlamtimur, Z. (2010). Dijital sanat. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Cilt/Vol. : 10 - S ayı/No: 3 : 213-238 (2010)